

Dades al voltant de la nacionalitat andorrana

Joan MICÓ i IBÀÑEZ

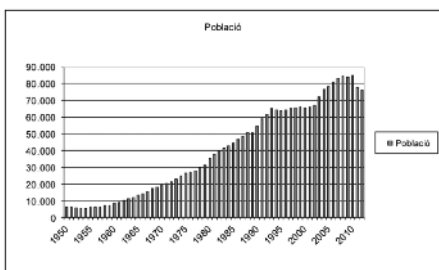
1. Característiques de la societat andorrana i evolució demogràfica

1.1. Evolució demogràfica

Arran de la transformació de l'estructura productiva de la segona part del segle XX, Andorra passa a ser un focus d'immigració i deixa enrere una etapa de regressió demogràfica (la població va disminuir un 23% en trenta anys, en passar de 5.231 habitants l'any 1900 a uns 4.042 l'any 1930).¹

Si bé Andorra ja havia rebut un nombre important d'immigrants a principi dels anys trenta, amb motiu de les obres de construcció de la central hidroelèctrica i de carreteres per part de l'empresa Fhasa (Forces Hidroelèctriques d'Andorra, SA),² i també durant els anys quaranta, amb l'arribada de refugiats a causa de les guerres als països veïns (alguns dels quals s'estableixen a Andorra i altres retornen un cop finalitzen els conflictes),³ va ser a final dels anys cinquanta i sobretot a partir de la dècada dels seixanta quan es registra un gran flux migratori lligat al creixement de l'economia andorrana (es tracta majoritàriament d'una immigració laboral atreta per la demanda de mà d'obra).

Durant la primera meitat de la dècada dels cinquanta la població d'Andorra va experimentar un descens pel retorn d'alguns exiliats als països d'origen: dels 6.310 habitants l'any 1951 es va passar a 5.503 habitants l'any 1954 (gairebé una disminució del 13% de la població en tres

anys).⁴ A partir del 1955 s'inicia un augment important de la població, que passa de 6.189 habitants l'any 1955 a 7.239 el 1959 (augmenta aproximadament un 17% en quatre anys).⁵

Període dels anys 60-70

La continuada arribada d'immigrants durant els anys seixanta es tradueix en un important creixement demogràfic, en passar de 8.392 habitants l'any 1960 a 18.233 habitants l'any 1969, que representen un creixement mitjà anual del 9,7% (un 8% correspon al creixement migratori i un 1,7% al creixement natural). El creixement demogràfic continua, tot i que amb menys intensitat, en la dècada dels 70. Entre els anys 1970 i 1979 la població d'Andorra passa de 19.545 a 31.274 habitants, fet que suposa un creixement mitjà anual del 5,6% (el 4% correspon al creixement migratori i l'1,5% al creixement natural).

A causa d'aquest creixement migratori, la població estrangera supera la població andorrana (l'any 1963 la població de nacionalitat andorrana representa un 33,3% del total, un 62,2% són espanyols, un 3,6% francesos i un 0,9 d'altres nacionalitats).⁶ Aquest fet també està relacionat amb una política molt restrictiva per accedir a la nacionalitat andorrana.

Durant els anys setanta la població de nacionalitat espanyola continua augmentant i és la més nombrosa, pràcticament el doble de l'andorrana, tot i que en va disminuint el pes relatiu alhora que augmenta el dels francesos i d'altres nacionalitats. La proporció d'espanyols sobre el total de la població oscil·la entre el 61% l'any 1970 i el 56,8% el 1979, i la d'andorrans continua disminuint durant aquests anys del 31,6% al 28,8%, mentre que la proporció de francesos i del grup d'altres nacionalitats augmenta del 5,3% al 7,4% en el cas dels francesos i del 2,2% al 6,9% la resta de nacionalitats.⁷

Període dels anys 80-90

La població passa de 35.460 persones l'any 1980 a 50.826 el 1989, que representen un increment mitjà anual de la població del 5% (4% de creixement migratori i 1% de creixement natural). Els països d'origen dels immigrants, igual que en els anys anteriors, són sobretot Espanya i en menor proporció França, però a partir de mitjan dels 80 comencen a arribar de forma significativa des de Portugal. Aquests anys, la proporció d'andorrans es manté al voltant del 27% (sumant els andorrans i els nats a Andorra),⁸ mentre que la proporció d'espanyols continua disminuint poc a poc (del 57,5% el 1980 al 50,9% el 1989), alhora que augmenta la de francesos (del 7,0% al 7,8%), portuguesos (del 3,1% al 4,8%) i d'altres nacionalitats (del 4,9% al 6,9% aproximadament).

Entre el 1990 i el 1999 la població d'Andorra passa de 54.507 a 65.971 habitants; el creixement mitjà anual és del 2,7% (un 1,9% correspon al creixement migratori i un 0,8% al creixement natural). Aquestes dades indiquen que en la dècada dels noranta es produeix el trencament de la dinàmica de creixement demogràfic paral·lelament a la desacceleració del creixement econòmic, i es registra els anys 1994 i 1995 una reducció de la població a causa d'un saldo migratori negatiu. Tot i que a partir del 1996 la població torna a augmentar, s'observa un ritme de creixement molt moderat. El tret més destacat d'aquesta dècada és l'augment de la proporció de població de nacionalitat andorrana, que l'any 1999 ja representa un 34,5% del total, i especialment de la població de nacionalitat portuguesa, que puja fins al 10,5% i supera per primer cop la població francesa. En aquests deu anys s'accentua la pèrdua de pes relatiu de la

població de nacionalitat espanyola, que passa del 49,6% al 41,8%, tot i que encara és el grup més nombrós i assoleix un màxim en nombres absoluts l'any 1993 (amb un total de 30.043 residents). La proporció de residents francesos disminueix un punt percentual al llarg de la dècada (passen del 7,6% al 6,6%) i els d'altres nacionalitats es mantenen al voltant del 6,6%.

L'increment de la població amb nacionalitat andorrana s'explica en part per l'entrada en vigor de la normativa que regula l'accés a la nacionalitat (Llei qualificada de la nacionalitat, del 3 de setembre de 1993, i Llei qualificada de la nacionalitat, del 5 d'octubre de 1995), que facilita la nacionalització dels estrangers que tenen més temps de residència (molts espanyols). Això forma part del procés d'integració dels immigrants que van arribar fa més temps i que han pogut accedir a la nacionalitat andorrana, i té efectes positius per a l'estabilitat i la cohesió social, tot i que encara es manté un alt grau de rotació de la mà d'obra per les característiques estructurals de l'economia.

Període 2000-2007

La població d'Andorra augmenta dels 65.844 habitants l'any 2000 als 83.137 el 2007, que representen un creixement mitjà anual del 2,9% (un 2,2% pel creixement migratori i un 0,7% pel creixement natural). Els registres oficials de població mostren un saldo migratori mínim o fins i tot negatiu entre els anys 1998 i el 2002, a causa que durant aquests anys, en espera de l'aprovació de la Llei d'immigració, només es van concedir autoritzacions de treball provisional (l'anomenat *rebut rosa*), amb les quals els titulars no es podien inscriure al cens de població; aquesta situació no es va regularitzar fins a l'any 2003, per la qual cosa aquest any i el següent registren un creixement migratori i un increment de la població que volta un 6%, que correspon a l'efecte d'aquesta regularització. A partir del 2005 ja es normalitza el ritme de creixement migratori anual al voltant del 2% i el creixement de la població al voltant del 3%.

Durant aquests anys la proporció d'andorrans s'ha mantingut al voltant del 36%, i destaca que a partir del 2005 ja supera la proporció d'espanyols, que ha continuat disminuint (del 40,6% l'any 2000 al 33% el 2007). La població de francesos s'ha mantingut bastant estable (al voltant del 6%) i la població de portuguesos, que fins l'any 2002 s'havia mantingut en un 10%, ha tornat a augmentar els darrers anys fins a assolir el 16,3% el 2007. La proporció de residents d'altres nacionalitats també ha augmentat lleugerament i passa d'un 6,6% l'any 2000 al 7,8 el 2007.

Període 2008-2013

Des del començament de la crisi econòmica, l'any 2008, el registre oficial de població passar de tenir 84.484 habitants a 76.098 a final del 2013. La disminució de població ha estat de 8.386 habitants, amb una disminució mitjana anual de l'1,9%.

De tota manera, s'ha de tenir present que durant la mateixa època s'ha tingut cada cop més consciència dels errors del registre oficial del cens: com a exemple, amb les dades oficials de mitjan dècada dels anys 2000, l'esperança de vida a Andorra era de les més altes del món, però quan s'analitzava més en detall les xifres, es podia veure que hi havia en aquest registre un volum important de persones centenàries que en realitat ja no eren vives o de les quals es desconeixia la seva situació per, segurament, ja no residir a Andorra o per qualsevol altre motiu. Així, durant els darrers anys, els comuns han fet un esforç per regularitzar aquesta situació i han començat a depurar els seus registres.

Alhora, hi ha moltes persones que han marxat del país per la situació econòmica, però com a conseqüència de la regularització abans comentada, no sabem quina proporció de la disminució de població és per aquesta conjuntura econòmica.

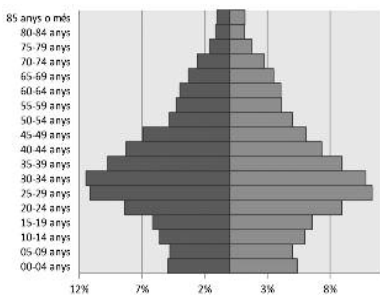
D'altra banda, és possible que encara no s'hagin regularitzat del tot els registres de població, ja que el departament d'Estadística de Govern calcula que el juny del 2013 el nombre real de persones que habiten al país és de 69.929 habitants (més de 6.000 persones menys que al registre oficial).

En tot cas, seguint les dades del registre oficial, el percentatge d'andorrans ha passat del 37,1 l'any 2008 al 45,1 l'any 2012, mentre que el percentatge d'espanyols ha baixat del 32,3% al 26,7% en el mateix període i el de portuguesos, del 16,3% al 14,7%.

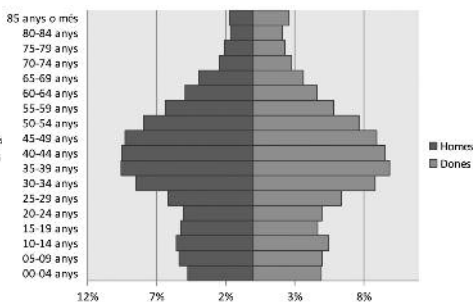
D'altra banda, el percentatge de francesos ha continuat la progressiva davallada, i ha passat del 6,2% al 5%, mentre que el grup d'altres nacionalitats és l'únic del grup d'immigrants que ha tingut un lleuger augment, i ha passat del 8,1% al 8,5%.

Piràmide d'edat. Comparació 1993-2012

Piràmide de població d'Andorra. 1993

Piràmide de població d'Andorra. 2012

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del departament d'Estadística del Govern d'Andorra

A grans trets podem destacar aquestes característiques:

La migració marca de manera contundent l'estructura poblacional andorrana, ja que la major part de la població es concentra a les edats centrals: entre els 20 i 44 anys l'any 1993, i entre els 30 i 55 anys l'any 2012, a causa de la gran entrada d'immigrants fins al començament de la crisi. Aquest envelliment relatiu de la població s'ha accentuat en aquest període de crisi, ja que l'entrada de nous immigrants al país s'ha aturat (la major part de les persones que migren per motius laborals ho fan en edats joves), i perquè moltes de les persones que han hagut de marxar del país per manca de feina són joves.

Hi ha una desproporció entre el nombre de persones en edat de tenir descendència i el nombre d'infants, la taxa de fecunditat, que amb dades del 2012, és d'1,25 nens per dona en edat de tenir fills (la taxa de reemplaçament⁹ és de 2,1 fills per dona).

Com a la resta de països, el nombre de persones que arriben a edats cada cop més elevades és més gran, com es veu de manera evident comparant les dues piràmides. Hi ha un percentatge més elevat d'homes que de dones a la major part de les edats menys a les més avançades, on hi ha proporció més alta de feminitat, a conseqüència de la (sobre)mortalitat masculina.

Evolució població de nacionalitat andorrana

El percentatge del nombre d'andorrans en relació amb la població total ha variat molt des de la primera part del segle XX.

Així, l'any 1936 el percentatge d'andorrans era del 87%. L'any 1957 va baixar al 47% i només 6 anys més tard va passar a ser del 29,6%.

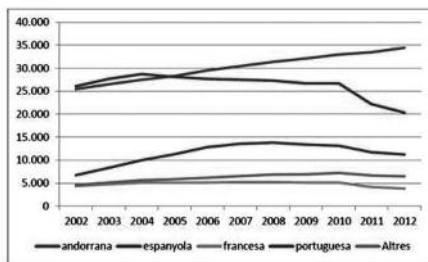
L'any 1983 era només del 17,5%, mentre que un altre 9,5% no tenia la nacionalitat andorrana però havia nascut a Andorra i l'any 1994, la xifra d'andorrans era del 18,4% i un 11% de nats a Andorra sense dret a obtenir la nacionalitat.

Aquesta evolució descendent del percentatge d'andorrans va ser conseqüència lògicament del gran creixement de la immigració, però també de la política restrictiva per poder obtenir la nacionalitat andorrana.

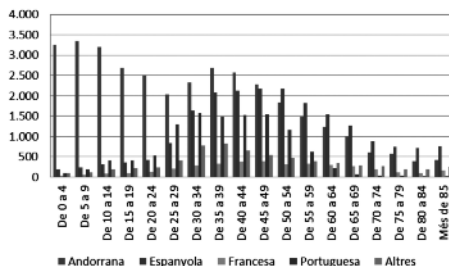
A partir de l'any 1995 aquesta política canvia d'orientació, ja que es permet l'accés a la nacionalitat per residència continuada al Principat de més de 25 anys (i a 20 anys posteriorment). A més, també s'hi pot accedir per naixement al país tot i que els pares no tinguin la nacionalitat andorrana. És per aquest motiu que en les estadístiques oficials es consideren andorrans tots els nats a Andorra, encara que possiblement alguns d'aquests infants finalment no es facin andorrans.

Des de l'any 2002 el percentatge d'andorrans ha augmentat de manera continuada, sobretot des del començament de la crisi econòmica, i ha passat del 37,9% al 45,1% l'any 2012.

Amb les dades de població del 2012 per nacionalitat i edat, s'observa que la població andorrana és majoritària entre els joves menors de 20 anys i es troba més equilibrada en les edats adultes (com s'ha explicat anteriorment, tots els nascuts a Andorra es consideren andorrans, encara que posteriorment alguns no adquireixin la nacionalitat). D'altra banda, el nombre d'andorrans augmenta a

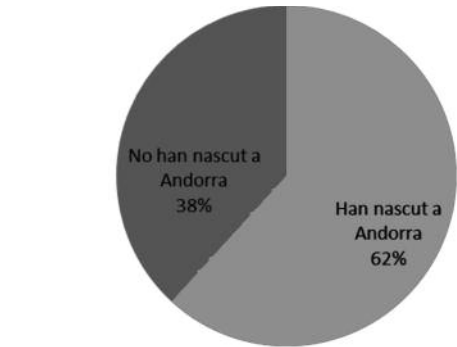
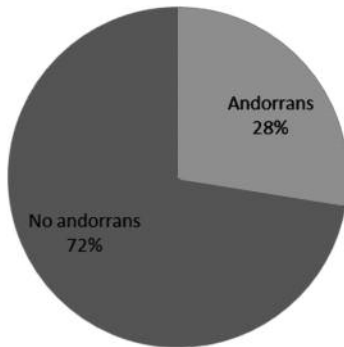

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del departament d'Estadística del Govern d'Andorra

Font: Elaboració pròpia a partir de dades del departament d'Estadística del Govern d'Andorra

partir dels 25 anys, fruit del nombre de persones que accedeixen a la nacionalitat per temps de residència o també per matrimoni.

Andorrans de més de 18 anys segons lloc de naixement. 2013

Font: CRES. Primer observatori del 2013

Font: CRES. Primer observatori del 2013

De tota manera, segons dades de l'observatori del CRES, s'observa que el 72% de les persones residents a Andorra de fa 20 o més anys a Andorra i que tenen dret a l'accés a la nacionalitat no han adquirit la nacionalitat andorranca.

D'altra banda, si mirem el total de persones amb nacionalitat andorranca de més de 18 anys, el 62% ha nascut a Andorra, davant un 38% que ha nascut fora d'Andorra.

1.2. Estructura i segmentació de la societat andorranca

La societat andorranca s'estructura en funció d'unes divisions que s'interrelacionen i se superposen. Així, es pot parlar d'una divisió de naturalesa jurídicopolítica que divideix la societat entre les persones que tenen la nacionalitat andorranca i els estrangers residents al país, que defineix el conjunt de drets i deures de cada col·lectiu (drets polítics i econòmics), d'una divisió socioeconòmica (segmentació laboral) relacionada amb la situació en l'estructura social, i una divisió lingüísticocultural.¹⁰

1.2.1. Segmentació jurídicopolítica

A part dels drets polítics que corresponen als andorrans segons els articles 24, 25 i 26 de la Constitució (dret de sufragi, exercici de càrrecs institucionals...), també hi ha hagut, fins a l'any 2012, una sèrie de restriccions per als estrangers en els drets econòmics, en l'exercici de professions liberals i en l'accés a llocs de treball del sector públic, si bé aquestes restriccions ja s'havien reduït per als residents espanyols, francesos i portuguesos en aplicació d'uns convenis especials amb aquests països. Així, abans de les lleis d'obertura econòmica del 2008 i sobretot del 2012, les condicions eren les següents:

Es reserva als nacionals andorrans l'accés als llocs de treball del sector públic que comportin atribucions que impliquin l'exercici de la sobirania o la participació directa o indirecta en l'exercici de les prerrogatives de potestat pública de l'Estat o de les altres corporacions públiques. També es pot reservar l'accés a llocs de treball del sector públic als andorrans en primera

convocatòria, si bé aquesta convocatòria s'obre als espanyols, francesos i portuguesos que exerceixen una activitat al sector públic andorrà; en cas de no haver cobert el lloc de treball en primera convocatòria, tots els nacionals espanyols, francesos i portuguesos es podran presentar en la segona convocatòria en igualtat de condicions amb els andorrans.

Fins al 2012, per a l'exercici de professions liberals, a més dels requisits de titulació (estar en possessió del títol oficial andorrà o reconegut al Principat d'Andorra exigint per a l'exercici de la professió), cal tenir "la nacionalitat andorrana o acreditar un període mínim de 20 anys de residència efectiva i ininterrompuda al Principat d'Andorra, llevat dels casos en què els tractats internacionals estableixin un termini inferior".¹¹

En el 2012 s'aprova una llei d'obertura econòmica per la qual es liberalitzen les inversions a tots els sectors de l'economia (el 2008 ja es van liberalitzar una part) i s'amplien els drets econòmics a totes les persones amb residència legal al Principat. En relació amb les professions liberals, se suprimeix el criteri de 20 anys de residència per poder exercir una activitat professional al país, amb la condició que tinguin una residència efectiva i permanent al Principat i la signatura de convenis de reciprocitat amb els països originaris d'aquests professionals. A partir d'aquests canvis, aquesta segmentació es farà més tènue, tot i que en relació amb el principal factor de divisió, l'accés a drets polítics, continua dividint la població, de tal manera que només prop més d'un terç de les persones més grans de 18 anys residents al país tenen dret a vot.

1.2.2. Segmentació laboral (socioeconòmica)

A Andorra, la distribució dels assalariats en els diferents sectors d'activitat indica una segmentació laboral per raons d'origen.¹² Destaca una proporció més gran de treballadors originaris d'Andorra que estan ocupats en el sector de l'administració pública, mentre que els treballadors procedents d'Espanya i França estan ocupats amb més freqüència en el comerç, i els de Portugal en la construcció; una part important dels assalariats de França, els de Portugal i del grup d'altres orígens també treballen en l'hoteleria, i aquests darrers també destaquen en les activitats socials i serveis personals.

Aquesta segmentació té l'origen en l'especialització de certs grups nacionals en determinats sectors o feines, que es pot explicar per l'existència d'uns canals força estructurats dels fluxos migratoris i factors com el nivell de qualificació de la mà d'obra procedent de cada lloc, les formes de reclutament dels treballadors (reclutament en el lloc de procedència, contractació mitjançant les relacions familiars, de veïnatge, etc.). La immigració dels anys 80 i 90 procedent de Portugal va proveir el mercat laboral andorrà de molts treballadors en sectors com la construcció o l'hoteleria i el comerç, que demandaven molta mà d'obra poc qualificada. Aquesta immigració, com la d'Andalusia i Galícia els anys 60 i 70, es va concentrar en aquests sectors, tot i que amb el temps ha anat ampliant la seva presència en altres activitats. En les darreres dècades han anat arribant treballadors de diversos orígens que es troben ocupats sobretot en els sectors relacionats amb el turisme (comerç, hoteleria i serveis personals).

Evidentment, el lloc d'origen o la nacionalitat no són els únics factors que expliquen la situació dels treballadors en el mercat laboral, sinó que hi intervenen altres factors com ara el nivell de formació o el temps de residència, així com altres característiques adscriptives (sexe, edat). És a dir, que la situació de cada grup nacional dins de l'estructura ocupacional variarà segons les seves característiques, les condicions en què van arribar a Andorra, el

temps que fa que hi viuen, etc., elements que poden afavorir una mobilitat laboral i social ascendent.

Però també cal tenir en compte l'efecte de la legislació sobre l'estructura ocupacional, que condiciona un accés desigual als llocs de treball en funció de la nacionalitat dels treballadors. D'una banda, hi ha limitacions en l'accés a certes activitats per als estrangers (en l'administració pública i en les professions liberals) i de l'altra, en les diferents quotes d'immigració s'estableixen restriccions en determinats tipus de feina per als immigrants extracomunitaris. Així, mentre que la majoria d'autoritzacions prorrogables s'han destinat a nacionals de la UE (especialment espanyols i francesos), les autoritzacions prorrogables per als treballadors de països de fora de la UE s'han limitat a treballs relacionats amb l'assistència domèstica o treballs molt qualificats, i s'han obert les quotes d'autoritzacions a treballadors de qualsevol nacionalitat (principalment sud-americans), però només per a la temporada d'hivern i per a feines relacionades amb l'esquí.

1.2.3. Segmentació lingüística i cultural

El domini de la llengua del país d'acollida es considera una de les estratègies fonamentals (juntament amb la concessió de la nacionalitat) per a la integració social dels immigrants.¹³ A Andorra, on el català és l'única llengua oficial, en la prova d'integració per a les persones que volen adquirir la nacionalitat andorrana es requereix el coneixement i la comprensió del català (no han de passar aquesta prova les persones que es consideren integrades a la societat andorrana per haver efectuat l'escolarització obligatòria al Principat i les que acreditin disposar d'un diploma d'haver assolit el nivell A de català i el nivell mitjà de coneixements d'història i institucions andorranes).¹⁴ També és necessari el coneixement de la llengua catalana per accedir a un lloc de treball en l'administració pública, i també en la resta de treballs d'atenció al públic a partir de l'any 2002.¹⁵

La gran presència de persones de diferents orígens i llengües (especialment castellanoparlants) entre la població d'Andorra va portar a promoure el coneixement de la llengua oficial i de la història d'Andorra com a mitjà d'integració. L'any 1972 es va posar en marxa el programa d'andorranització de l'ensenyament (Programa de formació andorrana), destinat a preservar la identitat i les peculiaritats del país en els sistemes educatius espanyol i francès.¹⁶ L'any 1982 es va posar en marxa la creació del sistema educatiu andorrà, amb uns plans d'estudis específics i atenent la realitat lingüística andorrana.

Les dades sobre els coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra¹⁷ mostren un bon nivell de comprensió del català per part de la població, i també a l'hora de llegir i parlar la llengua (no tant en l'escriptura), però malgrat aquest coneixement la seva utilització no és tan generalitzada (només s'utilitza de forma majoritària en les relacions amb l'administració pública i en determinats contextos més formals, com ara visites a bancs, companyies d'assegurances o gestories, i les visites al metge o al dentista, mentre que en les relacions més privades o informals s'utilitza més el castellà).

En aquest context, l'exigència del coneixement del català en el mercat de treball és diferent segons el segment laboral. D'una banda es considera fàcil trobar feina a Andorra tot i no saber català (en aquest cas es tractaria principalment de treballs de menys qualificació, en l'anomenat segment secundari). D'altra banda, també es constata que, en l'àmbit professional, és més

important dominar el català que el castellà o que altres llengües (com l'anglès o el francès), i de fet el català és imprescindible per accedir a determinats llocs de treball, com l'administració pública, i en altres ocupacions qualificades del segment primari (professions liberals...). Així mateix, la societat andorrana s'ha anat constituint en una mena de piràmide on els diferents col·lectius nacionals residents estan ordenats en funció del seu prestigi social. Això és possible perquè aquestes segmentacions han comportat un cert tancament d'uns col·lectius envers els altres, on existeixen estereotips i fins i tot prejudicis entre els diferents grups.

Factors de cohesió

D'altra banda, en la societat andorrana també estan presents factors de cohesió o d'afebliment d'aquestes divisions: el fort creixement econòmic ha donat oportunitats de millora ocupacional també a les persones sense nacionalitat andorrana, malgrat la segmentació legal i econòmica abans esmentada. Aquesta mobilitat ascendent ha estat palesa sobretot a les noves generacions d'andorrans, també dels fills de persones immigrades. La molt bona estrada laboral d'aquestes generacions de joves andorrans ha estat possible gràcies, en part, al gran creixement de la massa salarial a les diferents administracions públiques del país.

Així mateix, les dimensions del país han fet possible la interrelació dels diferents col·lectius nacionals, o en tot cas, les divisions existents no s'han traduït en la creació de guetos o en la translació de les segmentacions existents al territori. A més, hi ha hagut una barreja relativament important dels nens de diverses procedències als col·legis que ha permès atenuar els estereotips existents en la societat.

Ser un país amb una economia oberta completament l'exterior, amb l'entrada de milions de turistes cada any, ha estat un factor molt important d'obertura.

En fi, es pot afirmar que per a la major part de la societat andorrana, i malgrat les línies de segmentació abans descrites, hi ha la consciència que el fet migratori es consubstancial al creixement econòmic i a la millora de les condicions de vida de tota la població, tot i que les línies de segmentació abans descrites marquen de manera fonamental la societat andorrana.

2. "La immigració com a problema" i l'accés a la nacionalitat

Atesa l'evolució demogràfica del Principat d'Andorra, lligada al fort creixement migratori experimentat des dels anys 60, s'ha considerat la immigració com un dels problemes més importants. Aquesta consideració de la immigració com a *problema* es fa explícita tant en els estudis que s'han realitzat sobre la immigració com en diferents textos legislatius.

En els estudis que analitzen el fenomen de la immigració es destaquen les preocupacions que provoca i els punts considerats problemàtics:

En l'estudi encarregat pel Consell General l'any 1979 a J. Estivill, sobre "el creixement desordenat del país", es considera que "la immigració constitueix en l'actualitat un dels problemes més greus que es plantegen a Andorra" i se cita el discurs de presa de possessió de la Sindicatura (òrgan rector del Consell General) en què es diu que "la demografia galopant actual fa perillar l'existència de la personalitat andorrana, malgrat els lloables esforços d'andorranització [...] El creixement demogràfic incideix sobre l'urbanístic, i aquest, sobre el demogràfic, quan l'element motor n'és la venda d'apartaments".¹⁸

En les conclusions d'aquest treball es destaca la necessitat d'elaborar una estratègia articulada entre la política econòmica i la política poblacional (establint unes quotes per regular l'entrada d'immigrants en funció de les necessitats dels sectors econòmics), i l'ajustament entre la política urbanística i les previsions de població (per cobrir les necessitats d'habitatge, escoles, sanitat, etc.). Finalment, davant la desproporció tan gran entre la població autòctona i població forana, que "provoca un conjunt de tensions, desajustos i contradiccions que poden ésser a la llarga desestabilitzadores de la societat andorrana", proposa replantejar-se les bases del sistema dels drets polítics dels residents per potenciar la identitat andorrana dels immigrants.

L'any 1987, el cap de Govern encarrega a G. Tapinos una recerca sobre la immigració a Andorra inscrita dins la "problemàtica de demografia econòmica" que associï l'anàlisi de les característiques del conjunt de la població a l'anàlisi de l'estructura econòmica i del nivell de creixement de l'activitat¹⁹

En aquest estudi es proposa donar prioritat al reconeixement internacional d'Andorra i al manteniment de la cohesió de la nació andorrana, i subordina l'objectiu econòmic al respecte de certs equilibris socioculturals. Per això defineix com a objectius la diversificació de les activitats econòmiques i incrementar la proporció d'andorrans dins la població d'Andorra: proposa potenciar activitats noves i a través d'aquesta diversificació incidir en l'estructura dels llocs de treball, ja que un dels problemes més grans de la immigració a Andorra és l'escassa qualificació de les ocupacions. En les conclusions també assenyala que paral·lelament a la transformació econòmica caldrien modificacions institucionals com ara la reforma del Codi de la nacionalitat que permeti la naturalització dels immigrants (amb 10 anys de residència) i l'accés a la nacionalitat dels nats a Andorra, i per afavorir la inserció dels estrangers caldria adoptar mesures per flexibilitzar els drets dels residents.

La Comissió Europea contra el Racisme i la Intolerància (ECRI) ha portat quatre informes sobre Andorra en els quals alerta del perill de les segmentacions socials del país i aconsella que es faciliti el dret a obtenir la nacionalitat andorrana als residents de més de 15 anys al país (com a pas previ a reduir-lo als 10 anys). També recomana l'aprovació de la doble nacionalitat i el vot de dels residents a les eleccions comunals.

En general, en aquests estudis es planteja el problema de l'articulació de l'estructura i el creixement econòmic d'Andorra amb la política d'immigració. D'altra banda, hi ha una sèrie de preocupacions, com ara el problema de les infraestructures, per atendre les necessitats de la població (habitatges, escoles, hospitals...) i el problema de la identitat cultural i la cohesió social, que es veu perillar davant la gran proporció de població estrangera.

La consideració institucional (oficial) de la immigració com a *problema* també es veu reflectida en els textos legislatius en relació amb el tema:

En les quotes d'immigració dels diferents anys, s'esmenten les preocupacions concretes envers el fenomen de la immigració (habitatge, càrrega familiar) i també la necessitat d'un control quantitatiu i qualitatiu del flux migratori, tenint en compte la necessitat de mà d'obra per al desenvolupament de les diverses activitats econòmiques:

"Si la immigració constituïa ja un problema important a l'inici de la dècada dels 80 –data de la redacció del vigent Decret de Bases sobre la immigració– avui aquest fenomen s'ha agreujat molt sensiblement, degut, per una banda, al creixement molt important de l'activitat econòmica d'Andorra, i per l'altra, a l'agreujament catastròfic del problema de l'habitatge, donat que

malgrat es construeixi molt, els pisos amb uns preus prohibitius, són destinats exclusivament a la venda i, en la majoria dels casos, adquirits per inversors estrangers.” (Edicte de 13-7-90 pel qual es publica la Quota d’Immigració per a l’any 1990).

“Atesa la crisi de manca d’allotjaments que pateix actualment el Principat, [...] l’Oficina de Treball considerarà com a element fonamental i requisit indispensable que el sol·licitant d’una autorització de Sojorn i Treball amb caràcter prorrogable presenti un contracte d’un allotjament en bones condicions”. (Edicte de 26-6-91 relatiu a la quota d’immigració per a l’any 1991).

“Conscients del cost social que esdevé del fenomen immigratori al Principat i conscients, també, que la càrrega familiar del treballador immigrant, és un dels principals factors d’aquest cost, l’Oficina de treball tindrà en compte l’estat civil del treballador immigrant”. (Edicte de 13-7-92 relatiu a la quota d’immigració per a l’any 1992).

“Atès que el Govern ha d’assegurar unes condicions òptimes de funcionament dels diferents sectors econòmics del Principat i, alhora, ha de controlar eficaçment els fluxos migratoris [...] es proposa l’adopció del present Projecte de Llei de quota d’immigració [...]. Tanmateix, l’adopció d’aquesta Llei ha de venir a establir la legalitat a una situació que ja existeix en l’actualitat derivada de la complexa realitat socio-econòmica”. (Llei qualificada de quota d’immigració, de 30-6-95).

La legislació sobre la nacionalitat també planteja directament la problemàtica sobre la identitat nacional, que sorgeix arran del creixement de la població resident estrangera i el desequilibri respecte la població nacional:

“La realització de diferents estudis demogràfics en el decurs dels darrers anys ha tornat a plantejar la necessitat acuintant d’establir un nou equilibri entre la comunitat andorrana i la no andorrana. Es tracta d’una qüestió de cabdal importància per a la defensa de la identitat andorrana”. (Llei qualificada de la nacionalitat, de 3-9-93).

“La legislació andorrana en matèria de nacionalitat, des del Decret del 17 de juny de 1939, han tingut sempre com a constant la preservació de la identitat nacional. [...] Una forta immigració en els darrers decennis, ha dut com a conseqüència una desproporció entre la població nacional i la forana; aquesta desproporció ha estat percebuda com un element que calia corregir”. (Llei qualificada de la nacionalitat de 5-10-95).

Darrere aquestes apreciacions hi ha, a part de la percepció dels problemes d’infraestructura i possibles tensions socials com a conseqüència del ràpid increment de la població, una consideració de la immigració com a amenaça per a la conservació de la identitat nacional (per la integritat cultural de la nació). El gran nombre d’immigrants residents a Andorra justificaria aquests temors, però d’altra banda, malgrat que la desproporció entre població autòctona i població immigrada situa els nacionals com una minoria al seu propi país –de manera que el nombre de residents estrangers superaria el *llindar de tolerància* (proporció d’immigració per sobre de la qual es produiria un augment dels conflictes socials i de la xenofòbia)–,²⁰ a Andorra no s’han produït grans conflictes entre les diferents comunitats nacionals. De fet, no es pot dir que a partir d’un determinat percentatge d’immigrants es produeixin més conflictes, sinó que el problema es troba en els mitjans per atendre les necessitats que això comporta; d’altra banda, aquest *llindar de tolerància* està marcat pels conceptes que es difonen sobre la immigració, de manera que els missatges negatius que insisteixen en la necessitat de controlar l’entrada d’immigrants comportaran la creença que n’hi ha massa i afavoreixen les actituds de rebuig, mentre

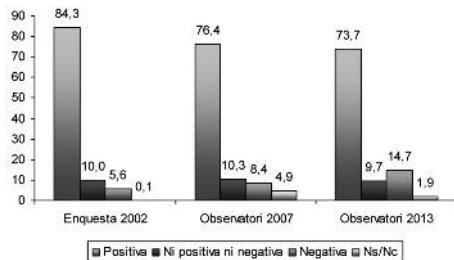
que un missatge positiu que parli dels avantatges de la immigració ampliaria el límit de tolerància.²¹

3. Opinió pública sobre la immigració

Des del Centre de Recerca Sociològica, s'han fet una sèrie de preguntes relacionades amb la qüestió de la immigració i l'accés a drets polítics de la població i/o a la nacionalitat.

Creu que la immigració per a Andorra és positiva o negativa?

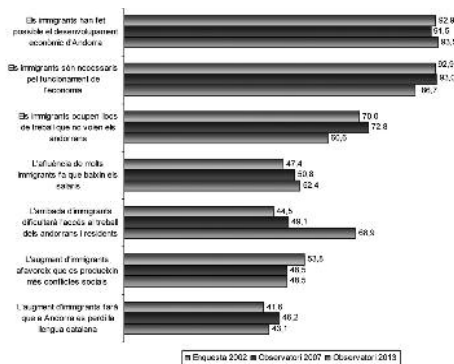
A la mateixa pregunta feta en tres onades diferents, la major part de la població d'Andorra considera que la immigració és positiva per a Andorra (tot i que hi ha un descens, segurament com a efecte de la conjuntura econòmica). En el cas de les persones amb nacionalitat andorrana, en l'enquesta del 2013 el percentatge de persones que la consideren positiva és del 66%.

Font: Observatori. Centre de Recerca Sociològica

En relació amb les següents afirmacions que es diuen sobre la immigració i els immigrants, digui'ns, si us plau, si hi està més aviat d'acord o més aviat en desacord:

De manera molt general es considera que els immigrants han fet possible el desenvolupament econòmic d'Andorra, que són necessaris per al funcionament de l'economia i que ocupen llocs de treball que no volen els andorrans; en l'enquesta del 2013, la por que l'arribada d'immigrants dificulti l'accés al treball dels andorrans i residents. D'altra banda, hi ha un divisió d'opinions quan es demana si l'afluència dels immigrants fa que baixin els salaris o que afavoreixi que es produeixin més conflictes socials.

Font: Observatori. Centre de Recerca Sociològica

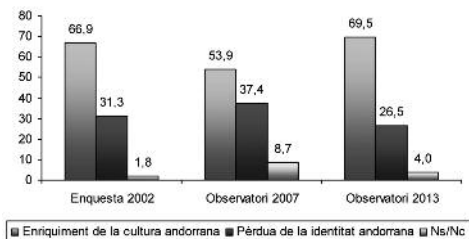
A la pregunta sobre si l'augment d'immigrants farà que es perdi la llengua catalana, hi ha un percentatge lleugerament superior dels que pensen que no.

Amb quina de les següents frases està més d'acord?

"El fet de conviure amb persones procedents de diferents llocs i de diverses nacionalitats suposa un enriquiment per a la cultura andorrana"

“El fet que el nombre de residents que provenen d’altres països superi el nombre d’andorrans comporta una pèrdua de la identitat andorrana (cultura, llengua, costums i tradicions andorranes)”

Prop d’un 70% de les persones enquestades estan d’acord que la convivència amb immigrants de diferents procedències suposa un enriquiment per a la cultura andorrana, davant d’un 27% que opinen que el gran nombre d’immigrants comporta una pèrdua de la identitat andorrana.

Font: Observatori. Centre de Recerca Sociològica

Què li sembla que, tot i que aprenguin la llengua i que adoptin costums andorranos, els residents estrangers...? (li sembla bé o li sembla malament que...)

Percentatges	Bé	Malament	Ni bé ni malament	No contesta
1. Mantinguin l'ús de la seva pròpia llengua	83,1	14,4	2,4	0,1
2. Mantinguin els seus costums i estils de vida d'origen	84,3	9,7	4,7	1,3
3. Mantinguin les seves creences religioses i les practiquin habitualment	84,8	6,8	4,5	3,9

Font: Observatori. Centre de Recerca Sociològica

A la majoria de la població enquestada li sembla bé que els residents estrangers mantinguin la pròpia llengua (83%), mantinguin els seus costums i estils de vida (84%) i les seves creences i pràctiques religioses (85%), sempre que aprenguin la llengua i adoptin costums andorranos.

Opinió pública sobre la regulació de la nacionalitat

En relació amb els següents aspectes i en el context d'Andorra, digui si hi està a favor o en contra:

Percentatges	A favor	En contra	No contesta
Que els treballadors s'organitzin en sindicats per defensar els seus drets	79,6	12,8	7,6
El dret de manifestar-se	81,6	13,3	5,2
El dret de vaga	64,4	29,2	6,4
Que a Andorra fos legal que qualsevol persona pogués tenir la nacionalitat andorrana i una altra (doble nacionalitat)	68,8	23,3	7,9
Que es rebaixin els d'anys de residència per poder fer-se andorrà	56,8	35,9	7,4
El dret dels residents d'Andorra sense nacionalitat andorrana a votar a les eleccions comunals	60,2	33,7	6,1
El dret dels residents d'Andorra sense nacionalitat andorrana a votar a les eleccions generals	31,0	63,1	5,9
El matrimoni civil per a persones del mateix sexe	70,0	19,4	10,6

Font: Enquesta política del 2013. Centre de Recerca Sociològica

La majoria dels enquestats de nacionalitat andorrana estan a favor que els treballadors s'organitzin en sindicats, del dret a manifestar-se, del dret a vaga, de la doble nacionalitat, de reduir el temps per obtenir la nacionalitat andorrana, del vot dels residents a les eleccions comunals i del matrimoni civil entre persones del mateix sexe. Només es declaren en contra del vot dels residents a les eleccions generals.

Joan Micó i Ibañez,
sociòleg i director del Centre de Recerca Sociològica d'Andorra (CRES)

NOTES

- 1- Segons les dades de l'Oficina d'Estadística del Bisbat, recollides a Adellach, B.; Ganyet, R. (1977) *Estadístiques de les Valls d'Andorra*. Andorra: Consell General de les Valls d'Andorra.
- 2- Segons algunes estimacions, van venir més d'un miler d'obers, majoritàriament espanyols, molts dels quals van retornar al país d'origen, encara que una part es van quedar a viure a Andorra.
- 3- Lluelles, M. J. "El procés de canvi i la creació de serveis: 1900-1970". Dins Comas d'Argemir, D.; Lluelles, M. J.; Pujadas, J. J.; Sáez, X. (2004) *El segle XX. La modernització d'Andorra*. Lleida/Andorra: Pagès Editors/Cambra de Comerç, Indústria i Serveis.
- 4- Bricall, J. M. (1975) *Estructura i perspectives de l'economia andorrana*. Barcelona: Edicions 62.
- 5- Ros Pascuet, F. (2001) *Evolució, estructura i dinàmica demogràfica andorrana*. Ministeri d'Educació, Joventut i Esports del Govern d'Andorra.
- 6- Adellach, B.; Ganyet, R. (1977) *Estadístiques de les Valls d'Andorra*.
- 7- Estivill, J. (1979) *La immigració a Andorra*. Andorra la Vella: Departament de Població del Consell General.
- 8- Des del 1975, el recompte de la població andorrana distingeix entre els que tenen la nacionalitat andorrana i els nats a Andorra (amb la nacionalitat provisional), encara que a partir del 1999 es comptabilitzen tots com a població de nacionalitat andorrana.
- 9- El nombre de fills de mitjana que ha de tenir una dona perquè la propera generació tingui el mateix nombre d'individus, sense comptar els moviments migratoris
- 10- Seguint les línies de divisió o *fronteres internes*, com es defineixen a Comas, D.; Pujadas, J. J. (1997) *Andorra, un país de frontera*.
- 11- Llei 6/2008, del 15 de maig, d'exercici de professions liberals i de col·legis i associacions professionals.
- 12- Les dades de població assalariada venen donades pel lloc d'origen dels treballadors, mentre que les dades del cens de la població es presenten per nacionalitat. Cal tenir en compte que les dades de la CASS corresponen a la població assalariada i que no registren tots els treballadors per compte propi o empresaris (ja que fins ara no tenen l'obligació d'estar afiliats a la CASS), i en canvi sí que inclouen els assegurats voluntaris sense activitat i també els treballadors fronterers i treballadors temporals que no consten en el cens de població. Tot i aquestes limitacions, l'evolució de les dades de la població assalariada aporten una informació molt interessant per analitzar la participació en el mercat laboral dels immigrants i de la població d'Andorra en general.
- 13- Ruiz de Olabuénaga, J. I. (2000) *Inmigrantes*. Madrid: Acento.
- 14- Reglament per a l'apreciació de la suficient integració a Andorra, de 3-5-96.
- 15- Disposició transitòria segona de la Llei d'ordenació de l'ús de la llengua oficial, de 16-12-99.
- 16- Bastida i Areny, R. (2001) "Els sistemes educatius a Andorra". *Estudi sobre la joventut al Principat d'Andorra*. Andorra: Càritas Andorrana.
- 17- Servei de Política Lingüística (2005) *Coneixements i usos lingüístics de la població d'Andorra. Situació actual i evolució (1995-2004)*. Govern d'Andorra. Ministeri d'Afers Exteriors, Cultura i Cooperació.
- 18- Estivill, J. (1979)
- 19- Tapinos, G. (1987)
- 20- Stolcke, V. (1994). Els partidaris de frenar la immigració es refereixen al *llindar de tolerància*, que es correspondria a la idea de l'imperatiu territorial que suposa que les poblacions animals tendeixen a defensar el seu territori dels intrusos quan aquests superen una proporció (estimada entre un 12% i un 25%) per evitar tensions socials greus.
- 21- Pajares, M. (1999)